

OBYWATELE EUROPEJSCY A WŁASNOŚĆ INTELEKTUALNA: POSTRZEGANIE, ŚWIADOMOŚĆ I ZACHOWANIA

STRESZCZENIE

OBYWATELE EUROPEJSCY A WŁASNOŚĆ INTELEKTUALNA:
POSTRZEGANIE, ŚWIADOMOŚĆ I ZACHOWANIA

W niniejszym dokumencie przedstawiono wyniki badania ilościowego uszczegółowionego o wnioski z analizy jakościowej i przeglądu literatury. Pierwsza część diagnozy wskazuje, że obywatele europejscy są w większości przychylni idei praw własności intelektualnej i uznają je za ważny filar systemu gospodarczego i społecznego swojego kraju, a także popierają przepisy prawa w tej dziedzinie oraz ich egzekwowanie. Zarazem jednak – choć zaledwie co dziesiąty Europejczyk otwarcie przyznaje się do naruszania praw własności intelektualnej w okresie ostatnich 12 miesięcy – ponad jedna trzecia ankietowanych toleruje takie zachowania w ujęciu subiektywnym.

Paradoks wynika z faktu, że obie te postawy nie wykluczają się nawzajem. Zdecydowana większość obywateli UE wyraża silne poparcie dla własności intelektualnej, a jednocześnie uznaje za uzasadnione łamanie przepisów prawa w tym zakresie na poziomie indywidualnym ze względu na ograniczoną siłę nabywczą lub jako wyraz protestu przeciwko modelowi gospodarczemu opartemu na zasadach gospodarki rynkowej i uznanych markach. Ta ewidentna sprzeczność jest wyrazem rozbieżności pomiędzy wspólnymi zasadami (mającymi zastosowanie wobec społeczeństwa ogółem) a realiami pragmatycznego i prawdopodobnie bardziej egocentrycznego stylu życia w wymiarze indywidualnym.

Rozbieżność ta może częściowo wynikać z niezrozumienia wartości własności intelektualnej oraz przekonania większości Europejczyków, że jej ochrona nie służy w pierwszej kolejności konsumentom i obywatelom, takim jak oni sami, lecz biznesowi i elitom artystycznym. W odpowiedzi na pytanie, kto najbardziej korzysta na ochronie własności intelektualnej, zaledwie 11% Europejczyków wymieniło konsumentów, a mniej niż 20% – małe i średnie przedsiębiorstwa. Ponad 40% wskazało natomiast duże firmy i sławnych artystów, w mniejszym zaś stopniu również wynalazców, jako głównych beneficjentów ochrony własności intelektualnej.

Zasadne zatem wydaje się podjęcie działań w celu uświadomienia obywatelom europejskim znaczenia własności intelektualnej w codziennym życiu. Dotyczy to zwłaszcza młodszych pokoleń, które znacząco różnią się od innych grup wiekowych.

GLÓWNE WNIOSKI BADAWCZE:

I – EUROPEJCZYCY SĄ PRZYWIĄZANI DO ZASAD WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ

Europejczycy doceniają wagę własności intelektualnej jako podstawowego elementu krajowego systemu gospodarczego i społecznego. Zgodnie wyrażają poparcie dla własności intelektualnej jako zarówno uprawnionego sposobu nagradzania twórczości artystycznej, jak i sposobu poprawy i zagwarantowania jakości produktów i usług.

- 96% obywateli UE zgadza się, że wynalazcom, twórcom i artystom estradowym należy się ochrona praw i wynagrodzenie za pracę.
- 86% obywateli UE zgadza się, że ochrona własności intelektualnej jest ważna, jako że przyczynia się do poprawy i zagwarantowania jakości produktów i usług.

Obywatele UE w większości doceniają również rolę własności intelektualnej jako motoru innowacyjności i rozwoju gospodarki.

- 76% obywateli UE zgadza się, że innowacyjność idzie w parze z własnością intelektualną, a jedna nie może w zasadzie istnieć bez drugiej.
- 69% zgadza się, że firmy wytwarzające wiele dóbr będących przedmiotem własności intelektualnej wnoszą znacząco większy wkład w tworzenie miejsc pracy i wzrost gospodarczy w porównaniu z innymi firmami.
- 67% obywateli UE zgadza się, że brak ochrony własności intelektualnej spowodowałby chaos w gospodarce.

Przekonania te sprawiają, że zdecydowana większość Europejczyków potępia naruszenia własności intelektualnej, a w szczególności zakup podrabianych towarów. Jedynie niewielki procent obywateli UE wydaje się akceptować takie zachowania.

- 84% badanych obywateli UE nie zgadza się z twierdzeniem, że „można kupować podróbki, gdy są to towary luksusowe”.
- 79% badanych obywateli UE nie zgadza się z twierdzeniem, że „można kupować podróbki, gdy produkt oryginalny nie jest dostępny w miejscu, w którym mieszkasz”.
- 74% badanych obywateli UE nie zgadza się z twierdzeniem, że „można kupować podróbki, gdy cena oryginalnego produktu jest zbyt wysoka”.
- 81% badanych obywateli UE zgadza się z twierdzeniem, że „kupowanie podróbek jest szkodliwe dla firm i miejsc pracy”.
- 71% badanych obywateli UE zgadza się z twierdzeniem, że „kupowanie podróbek przyczynia się do utrzymania takich zjawisk, jak praca dzieci i nielegalny handel”.

Deklarowane nabywanie podróbek lub nielegalne pobieranie treści z Internetu jest faktycznie niskie wśród badanej populacji europejskiej: ponad dziewięciu na dziesięciu Europejczyków twierdzi, że nie nabyło podróbki i nie dokonało nielegalnego pobrania z Internetu w okresie ostatnich 12 miesięcy.

- 9% badanych obywateli UE przyznaje się do świadomego uzyskania dostępu do nielegalnych treści, ich pobrania lub odtwarzania strumieniowego z Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy.
- 4% badanych obywateli UE przyznaje się do świadomego zakupu podróbek, a 6% do zakupu podróbek w wyniku wprowadzenia w błąd, w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Interesującym czynnikiem, który pozwala uszczegółwić wyniki, są jednak dane demograficzne.

- Czynniki wieku ma szczególne znaczenie w odniesieniu do nielegalnego pobierania i dostępu do treści chronionych w Internecie: 26% obywateli w wieku 15–24 lat przyznaje się do nielegalnego pobrania lub uzyskania dostępu do treści chronionych prawami autorskimi w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Wskaźnik ten spada wraz z wiekiem badanych i wynosi 7% dla osób w wieku 25–34 lat, 9% dla osób w wieku 35–44 lat, 5% dla osób w wieku 45–54 lat i poniżej 2% dla osób powyżej 55. roku życia.
- W przypadku podróbek deklarowane zwyczaje zakupowe kobiet i mężczyzn są dość podobne, natomiast jeśli chodzi o nielegalne pobieranie, odsetek mężczyzn deklarujących takie zachowanie w ciągu ostatnich 12 miesięcy jest ponad dwukrotnie wyższy niż kobiet (13% mężczyzn i 6% kobiet). Tendencja ta jest również widoczna w grupie wiekowej 15–24 lat, w której podobna liczba mężczyzn i kobiet deklaruje zakup podróbek (7% mężczyzn i 6% kobiet), natomiast odsetek mężczyzn w wieku 15–24 lat deklarujących uzyskanie dostępu do nielegalnych treści w Internecie, ich pobieranie lub odtwarzanie strumieniowe jest o 10 punktów procentowych wyższy niż odsetek kobiet z tej samej grupy wiekowej (31% mężczyzn i 21% kobiet).
- Poziom wykształcenia również wydaje się nie mieć znaczenia w przypadku świadomego zakupu podróbek, natomiast zdecydowanie wpływa na nielegalne pobieranie, odtwarzanie strumieniowe i uzyskiwanie dostępu: 3% Europejczyków, którzy zakończyli edukację przed 15. rokiem życia, deklaruje nielegalne pobranie lub uzyskanie dostępu do treści chronionych prawami autorskimi w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Odsetek ten wzrasta do 6% w przypadku obywateli, którzy zakończyli naukę w wieku 16–19 lat, 10% w przypadku osób w wieku powyżej 20 lat i 27% w przypadku tych, którzy wciąż studiuje. Występują wreszcie różnice między poszczególnymi państwami członkowskimi, a także zależne od daty akcesji do Unii Europejskiej: 13% obywateli państw członkowskich, które przystąpiły do UE po 2004 roku, deklaruje nabywanie podróbek w ciągu ostatnich 12 miesięcy, podczas gdy w pozostałych 15 państwach członkowskich odsetek ten jest trzykrotnie niższy (4%). Takie rozbieżności nie występują w odniesieniu do nielegalnego pobierania ani uzyskiwania dostępu; tu różnice są minimalne.

II – ZA TEORETYCZNYM POPARCIEM DLA ZASAD WŁASNOŚCI INTELEKTUALNEJ SKRYWA SIĘ BARDZIEJ ZŁOŻONA I NIEKIEDY PEŁNA SPRZECZNOŚCI RZECZYWISTOŚĆ

Na pierwszy rzut oka wyniki wskazują na ogólnie pozytywne postrzeganie własności intelektualnej w wymiarze teoretycznym. Obraz ten należy jednak zestawić z głębszą analizą subiektywną.

Pojmowanie własności intelektualnej i pokrewnych pojęć przez Europejczyków jest dalece niespójne i wskazuje na poważne różnice pomiędzy pojmowaniem subiektywnym (opartym na samoocenie) i obiektywnym (zwyfikowanym).

Istnieje ewidentna sprzeczność i przepaść pomiędzy subiektywnym pojmowaniem własności intelektualnej, jakie deklarują Europejczycy, a obiektywną wiedzą, jaką faktycznie posiadają.

Trzy czwarte Europejczyków twierdzi, że rozumie termin „własność intelektualna” oraz pojęcia pokrewne takie jak patenty, prawa autorskie, znaki towarowe, itd.

- 73% badanych obywateli UE twierdzi, że dobrze rozumie termin „własność intelektualna”,
- 85% badanych obywateli UE twierdzi, że dobrze rozumie termin „prawa autorskie”,

■ 79% badanych obywateli UE twierdzi, że dobrze rozumie termin „patent”.

Wskaźniki wiedzy obiektywnej kreślą jednak zgoła odmienny obraz: zaledwie 13% Europejczyków wykazuje dobre zrozumienie terminu „własność intelektualna”, podczas gdy 51% posiada średnią, a 36% słabą wiedzę w tym zakresie.

- 46% badanych Europejczyków wie, że stwierdzenie „po upływie pewnego okresu każdy może legalnie kopiować opatentowane wynalazki” jest poprawne.
- 34% badanych Europejczyków wie, że stwierdzenie „oznaczenia geograficzne są informacjami z danymi producenta umieszczanymi na produkcie na wypadek reklamacji” jest niepoprawne.
- 44% badanych obywateli UE wie, że stwierdzenie „wzór produktu nie podlega ochronie, chroni się jedynie znaki graficzne i nazwy produktów” jest niepoprawne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że pojęcie własności intelektualnej i terminy pokrewne są znane Europejczykom bardziej ze słyszenia i brakuje gruntownej wiedzy w tym zakresie.

Istnieje również pewien poziom tolerancji dla twierdzenia, że naruszanie własności intelektualnej można uznać za uzasadnione – to też stawia silne intelektualne przywiązanie Europejczyków do zasad własności intelektualnej w innym świetle.

Znacząca mniejszość (około jednej trzeciej) Europejczyków pozytywnie postrzega kupno podrabianych towarów – jako „inteligentny” sposób zachowania siły nabywczej, ale również jako „wyraz protestu” przeciwko dużym uznanym markom i nierównoważonemu systemowi gospodarczemu.

Potępiany w wymiarze etycznym i uznawany za szkodliwy w wymiarze makroekonomicznym proceder podrabiania towarów może być oceniany mniej surowo, gdy jest przedstawiany z indywidualnej perspektywy i w świetle osobistych korzyści.

- 34% badanych obywateli UE zgadza się z twierdzeniem, że „kupowanie podróbek jest inteligentnym zakupem, który pozwala nabywać pożądane towary, a jednocześnie zachować siłę nabywczą”.
- 38% badanych obywateli UE zgadza się z twierdzeniem, że „kupowanie podróbek jest wyrazem protestu i oporu wobec gospodarki rynkowej i dużych uznanych marek”.

Poglądy te nie są jednolite wśród populacji UE i zależą od czynników takich jak wiek, zawód i kraj zamieszkania respondentów. Oba twierdzenia (o nabywaniu podróbek jako „wyrazie protestu” lub „inteligentnym zakupie”) cechują się podobnymi prawidłowościami:

- **Ważną zmienną wydaje się wiek:** obywatele UE tym częściej zgadzają się z tymi twierdzeniami, im są młodszy. 49% obywateli UE w wieku 15–24 lat zgadza się, że zakup podróbek może być postrzegany jako „wyraz protestu”, a odsetek

ten spada wraz z wiekiem i wynosi 44% dla osób w wieku 25–34 lat, 38% dla osób w wieku 35–44 lat, 35% dla osób w wieku 45–54 lat, 34% dla osób w wieku 55–64 lat i 32% dla osób w wieku 65 lat i starszych. 52% obywateli UE w wieku 15–24 lat zgadza się z kolei, że zakup podróbek pozwala konsumentowi na dokonanie „inteligentnego zakupu”, a odsetek ten ponownie spada z wiekiem do 39% dla osób w wieku 25–34 lat, 34% dla osób w wieku 35–44 lat, 31% dla osób w wieku 45–54 lat, 29% dla osób w wieku 55–64 lat i 25% dla osób w wieku 65 lat i starszych.

- Poglądy różnią się również znacząco w zależności od wykształcenia respondentów. 50% obywateli EU poszukujących pracy zgadza się, że nabywanie podróbek może być postrzegane jako „wyraz protestu” – pogląd ten podziela 38% ogółu obywateli UE. Wskaźnik ten jest również wyższy wśród „kierowników i brygadzystów” (46%), „pracowników fizycznych” (44%), a najwyższy wśród „uczniów i studentów” (50% – co jest najwyższym wskaźnikiem wśród wszystkich grup zawodowych).
- Poziom edukacji nie wpływa linearnie na odpowiedzi na to pytanie. Można jednak zauważyć, że osoby uczące się najdłużej (czyli kończące naukę po 20. roku życia) wykazują najniższe poparcie dla przedstawionego twierdzenia (35% zgadza się, że nabywanie podróbek może być wyrazem protestu).
- Ogólnie rzecz biorąc, poziom poparcia dla obu twierdzeń jest znacząco wyższy w państwach członkowskich, które przystąpiły do UE po 2004 roku (45% zgadza się, że nabywanie podróbek może być wyrazem protestu), w porównaniu z pozostałymi państwami członkowskimi (w których wskaźnik ten wynosi 36%).

Analiza poglądów i postaw najmłodszego pokolenia Europejczyków wskazuje, że obywatele w wieku 15–24 lat są najbardziej tolerancyjni, jeśli chodzi o podrabiane towary i nielegalne pobieranie.

Młodsze pokolenie jest szczególnie skłonne akceptować nielegalne pobieranie lub uzyskiwanie dostępu do treści chronionych prawami autorskimi, mimo że większość osób z tej grupy wiekowej popiera ogólne zasady własności intelektualnej.

- 22% Europejczyków akceptuje nielegalne pobieranie lub uzyskiwanie dostępu do treści chronionych prawami autorskimi, gdy w danym kraju brakuje legalnej alternatywy. Wskaźnik ten jest 20 punktów wyższy wśród obywateli w wieku 15–24 lat (42%).
- 42% Europejczyków akceptuje nielegalne pobieranie lub uzyskiwanie dostępu do treści chronionych prawami autorskimi, jeśli celem jest użytek osobisty. Wskaźnik ten rośnie o 15 punktów, do poziomu 57%, wśród obywateli w wieku 15–24 lat.

Analiza pytań dotyczących głównych beneficjentów własności intelektualnej może pozwolić częściowo wyjaśnić powyższy paradoks.

Na pytanie, kto najbardziej korzysta z ochrony własności intelektualnej, zaledwie około co dziesiąty Europejczyk wskazuje „konsumentów takich jak on”, natomiast znacznie częściej wymienia się duże firmy i odnoszących sukcesy artystów jako głównych beneficjentów przedmiotowych przepisów i ich egzekwowania.

Może to odzwierciedlać przekonanie, że własność intelektualna służy przede wszystkim interesom elit, a także wskazywać na brak zrozumienia lub poparcia dla idei, że własność intelektualna oznacza wartość dla ogółu obywateli europejskich.

Legalne oferty

W tej części szczególną uwagę poświęcono legalnym ofertom dostępu do typowych treści chronionych prawami autorskimi (muzyki, filmów, programów telewizyjnych, książek, relacji sportowych na żywo, fotografii, gazet lub gier wideo) za pośrednictwem Internetu.

Znajomość legalnych ofert pobierania zależy głównie od rodzaju treści. Jest ona wysoka w przypadku muzyki (65% Europejczyków wie, że w ich kraju są legalne możliwości pobierania lub strumieniowego odtwarzania muzyki), a ponad połowa posiada taką wiedzę w odniesieniu do filmów (56%), prasy (55%), seriali telewizyjnych (51%) i książek (50%), natomiast mniej niż połowa wie o legalnych ofertach dotyczących gier wideo (46%), fotografii (46%) i relacji sportowych na żywo (44%).

Poziom znajomości legalnych ofert w Internecie różni się znacząco w zależności od kraju. Bez względu na rodzaj treści wiedza na temat legalnych ofert jest stale najwyższa w krajach nordyckich (Dania, Szwecja, Finlandia) i anglosaskich (Wielka Brytania, Irlandia), a także w Belgii i Holandii. Znajomość legalnych ofert jest natomiast najniższa – i znacząco odbiega od średniej europejskiej – w Chorwacji, Bułgarii, Rumunii, Polsce, we Włoszech i na Malcie. Wiedza na temat legalnych ofert jest znacznie wyższa wśród młodszych pokoleń, które mają najczęstszy kontakt z nielegalnym pobieraniem. Bez względu na rodzaj treści znajomość legalnych ofert wśród młodszych pokoleń jest o co najmniej osiem punktów procentowych wyższa od średniej europejskiej:

- 83% osób w wieku 15–24 lat wie, że w Internecie są legalne oferty dotyczące muzyki.
- Ponad dwie trzecie osób w wieku 15–24 lat ma świadomość istnienia legalnych ofert dostępu do filmów (67%) lub seriali telewizyjnych (65%).
- Sześciu na dziesięciu respondentów deklaruje, że wie, jak uzyskać legalny dostęp do prasy (63%), fotografii (62%) i książek (60%).
- Większość osób z młodego pokolenia wie, jak uzyskać legalny dostęp do gier wideo (55%) i relacji sportowych na żywo (55%).

Europejczycy pozytywnie oceniają jakość i zróżnicowanie legalnych ofert. Wciąż jednak znacząca mniejszość osób w wieku 15–24 lat (około jednej trzeciej) uważa nielegalne oferty za bardziej atrakcyjne:

- 55% Europejczyków uznaje „jakość treści oferowanych z legalnych źródeł za co najmniej równie dobrą jak ta ze źródeł nielegalnych”, a 27% ma odmienne zdanie. W przypadku młodszych pokoleń, którym dobrze są znane oba te rodzaje ofert, wskaźnik ten wynosi odpowiednio 63% i 33% dla osób w wieku 15–24 lat oraz 61% i 30% dla osób w wieku 25–34 lat. Jedna trzecia młodych Europejczyków przypisuje zatem wyższą jakość nielegalnym treściom.
- 50% Europejczyków uważa legalne oferty za co najmniej równie zróżnicowane co nielegalne oferty, a 30% nie zgadza się z tym twierdzeniem. Wskaźnik ten wynosi odpowiednio 55% i 39% dla osób w wieku 15–24 lat oraz 54% i 37% dla osób w wieku 25–34 lat. Prawie czterech na dziesięciu młodych Europejczyków deklaruje, że nielegalne treści w Internecie są bardziej zróżnicowane w porównaniu z legalnymi.

- 19% Europejczyków zastanawiało się, czy strona internetowa oferująca możliwość pobrania muzyki lub filmów jest legalna, a 12% sprawdzało legalność takiej strony. Należy zauważyć, że wskaźnik ten jest znacząco wyższy wśród osób w wieku 15–24 lat, spośród których 42% zastanawiało się, czy strona internetowa oferująca możliwość pobrania muzyki lub filmów jest legalna, a 26% sprawdzało legalność takiej strony.

Istnienie i znajomość legalnych ofert może mieć wpływ na nielegalne pobieranie treści, jako że 80% Europejczyków zgadza się z twierdzeniem, że „gdy istnieje przystępna cenowo, legalna możliwość, wolę uzyskiwać dostęp do treści lub je pobierać za pośrednictwem autoryzowanych platform zamiast robić to nielegalnie”. Wskaźnik ten jest w tym przypadku identyczny dla osób w wieku 15–24 lat.

